

EEN ROTTERDAMSCH VOLKSPREDIKER DOOR K. VOS.

Het was in het voorjaar van 1535, dat in Rotterdamsche herbergen de gasten telkens werden aangesproken door een man, die in de eene hand een pot bier en in de andere hand een Testamentje vasthield en hun aanbood de Schrift uit te leggen. De taal van dezen volksprediker was nogal ruw, gelijk ook wel verwacht worden mag in dezen tijd van woeling. De raadsheeren van het Hof van Holland in den Haag zullen wel gezocht hebben bij het vernemen van de tijding, dat uit Rotterdam hun een gevangen prediker was aangebracht, met wien de stedelijke magistraat geen weg wist. De Rotterdamsche schepenen waren nogal goedmoedige lui. Zij hielden volstrekt niet van vervolging van nieuwgezinden. Alleen als het dringend noodig was, spraken zij een vonnis uit. In hetzelfde tijdvak, waarin te Amsterdam niet minder dan 75 personen ter dood veroordeeld werden, vonnisten de Rotterdammers er slechts drie. Maar met dezen Jacob Wouterszoon Crepel wisten zij geen raad. Dus stuurden zij hem naar den Haag en lieten de zaak aan 't Hof over. En de raadsheeren kunnen het volstrekt niet prettig hebben gevonden, dat zij al weder meer werk te doen kregen. Want zij hadden het zwaarste en moeilijkste jaar van hun ambt juist achter den rug, een jaar dat hen had genoodzaakt door heel Noord-Holland te reizen om in verschillende plaatsen met geweld een revolutionnair-godsdiensdige beweging te onderdrukken. De procureur-generaal Reinier Brunt ging er met een groot aantal krijgsknechten op uit en bracht dan de gevangenen voor „de commissarissen tot de Lutherye”, om door dezen geoordeeld te worden. Dat was begonnen in Maart 1534. Toen kwam een renbode uit Haarlem met de verontrustende tijding, dat men bij Spaarndam zeven schepen gevuld met wederdoopers — zoowel mannen als vrouwen — had aangehouden, die over de Zuiderzee naar Genemuiden varen wilden, om vandaar door Overijsel naar Munster te trekken. Aanstonds vertrokken commissarissen naar Haarlem en op hun bevel werden er den 26^{en} Maart de zeven leeraars, die als aanvoerders den tocht hadden geleid, onthoofd. Onder die zeven was ook de vader van den later zoo beroemd geworden burgemeester van Leiden, Pieter Adriaanszoon van der Werff. Zijn

vader Adriaan Laurenszoon vond dien dag den dood. Zijn moeder, die ook onder de opvarenden was geweest, had weten te vluchten, maar Clara Pietersdochter werd met elf andere vrouwen even later te Rotterdam gearresteerd. Zij kwam er genadiger af en werd na een voorloopige gevangenis van ruim vijf maanden losgelaten met een boete van drie gulden.

Het zevental leeraars werd in den dood gevolgd door nog veertien andere leeraars en toen hadden commissarissen van de executies genoeg. Dus besloten zij om de overige gevangenen, mits dezen geen leeraars waren, met zachtheid te behandelen, wanneer zij slechts wilden verklaren zich uit simpelheid te hebben laten herdoopen. De doodsangst legde deze verklaring op de lippen van bijna allen. Zoo begonnen commissarissen eerst een groot aantal te veroordeelen om blootshoofds, barrevoets en in 't hemd, met een brandende kaars in de hand te knielen voor de justitie en te vragen om vergiffenis, waarna zij in processie naar een kerk moesten wandelen. Vervolgens moesten zij in hetzelfde kostuum de hoogmis geknield bijwonen in de kerk van hun woonplaats. Doch het aantal gevangenen, dat berouw had, was veel te groot om daarmee voort te gaan. Dat zou in plaats van afschrikwekkend juist propagandistisch gewerkt hebben. Dus besloten commissarissen al spoedig over te gaan tot voordeelijker straffen en werd de rest losgelaten tegen boeten van 3 tot 12 gulden. Maar het hield niet op met nieuwen toevoer van gevangenen. Er kwamen er zoovelen voor de heeren, dat dezen geen tijd hadden om andere zaken te berechten. Alleen een enkele maal werden de procedures onderbroken om een paar landloopers, die ten plattelande waren gaan rabauwen, tot geeseling te veroordeelen. Het overgrootste meerendeel der gevangenen was wel bereid om een simpelheidsverklaring af te leggen, maar telkens kwamen er voor, die weigerden dit te getuigen en hardnekkig bleven, of die leeraars bleken te zijn. De raadsheeren werden haast aemechtig van het vonnissen. Soms namen zij voor hun gemak maar in ééns een heel rijtje mannen en vrouwen en vonnisten hen tezamen. Toch, al was ongeveer September 1534 het zwaarste deel van hun taak afgeloopen, het duurde ongeveer twee jaren, vóórdat zij al deze gevangenen hadden afgehandeld. Toen zij een vol jaar bezig waren geweest en de Rotterdammers Jacob Woutersz Crepel bij hen brachten, hadden zij reeds zestig doodvonnissen uitgespro-

ken. En toen zij den laatsten gevangene vrijlieten met geldboete, hadden zij er niet minder dan zeshonderd begenadigd.

Nu kregen zij alweder een prediker voor hun rechterstoel, maar ditmaal was het geen wederdooper, slechts een sacramentist, d. w. z. iemand, die niet geloofde in het wonder van de mis. Hij was dus wel een ketter, maar hij was tenminste geen revolutionnair. Wat zou nu het vonnis zijn? Het spreekt van zelf, dat de procureur-generaal ook hier de straffe des doods met het zwaard eischte. Maar laat ons niet vooruitloopen, want eerst mag wel eens worden verteld, wie die Crepel was. Ronduit gezegd: veertien dagen geleden had ik zelf nooit van hem gehoord en wanneer ik niet bij toeval de crimineele sententie gevonden had, zou ik 's mans bestaan niet hebben vermoed. Die sententie afdrukken zal ik maar niet, want dat stuk is zoo doorspekt met vreemde woorden, rechtstermen en latijnsche uitdrukkingen, dat het voor een gewoon mensch onverstaaubar is.

Ik noodig u uit, u in gedachten te verplaatsen in Schoonderloo, even voorbij het Park aan den Westzeedijk, in de maand Maart 1535 en wel op halfvasten (d. i. het roomsche laetare). Paschen viel op 4 April. Derhalve, het is gebeurd op 14 Maart, dat daar in de herberg van Claes Corneliszoon, een kroeg voor zeelieden en schippersvolk, Crepel zich op een bank aan tafel neerzette en een kanne biers bestelde. De aanwezige schuitemoeders uit Rotterdam en Schoonderloo werden verzocht te luisteren. Crepel begon te prediken en de Schrift uit te leggen. Nu, dat stonden de schippers gansch niet aan, het was veel te gevaarlijk om naar kettersche taal in dien tijd te hooren. Zij schuifelden wat heen en weer en mompelden tegen elkaar, wat die vreemde sinjeur toch wel van hen zou willen. Wel, hij wilde antwoord op zijn vraag, wat zij zelf geloofden. Toen rees een kloeke Rotterdamsche schipper overeind en hij zei: Ik geloof wat mijn ouders gelooven; ik ga 's morgens naar de kerk en bid voor het altaar, waar het heilige sacrament prijkt, om vergiffenis voor mijn zonden; ik hoorde de mis aan en neem wijwater. Wat is dan de mis? vroeg Crepel. 't Antwoord was goed roomsch: God almachtig in vleesch en bloed aangekomen van Maria de moeder Gods. Toen hoorde Crepel en sprak: is de ouwel iets anders dan brood? Geef mij maar tarwebloem en ik zal bakken. Mis moet men brengen op

het land ¹⁾ en wijwater is niet beter dan Maaswater! Nu stond 't heele gezelschap op en riep tot de waardin: Afrekenen. Zulke schandelijke taal konden de brave varensgezellen niet dulden en zij wilden weg. Maar de herbergierster dacht er geen oogenblik aan om zóó haar vaste klanten door een vreemdeling te laten weggagen en 't gevolg was, dat Crepel met bekwamen spoed de deur uitgeworpen werd. Doch zulke blasfemie was al te erg. De schout werd gewaarschuwd en spoedig hadden zijn rakkers den prediker te pakken. Een paar dagen later zonden de Rotterdamse schepenen den man naar den Haag. Hier liet men hem rustig een tijd lang op de Gevangenpoort brommen en na drie maanden besloot het Hof zijn zaak te behandelen. Doch Crepel was een gewikst man. Zoodra de procureur-generaal de doodstraf had geëischt, kwam de verdediging los. Natuurlijk was hij een braaf burger, die minstens ééns per jaar biechtte; alle Zondagen en heilige dagen ging hij naar de mis. Zelfs had hij te Rotterdam dikwijls daarbij geholpen als misdienaar. En dat laatste had hij in andere plaatsen óók gedaan. Vraag het maar hier in den Haag na. Hier heb ik dikwijls, zelfs op werkdagen, in het klooster bij de mis gediend. Vraag maar aan broeder Jacob Claeszoon, of ik niet in het jaar 1529, toen hier de zweetziekte heerschte, driemaal bij hem heb gebiecht. — De zoogenaamde Engelsche zweetziekte was een besmettelijke ziekte, die uit Engeland overgebracht in dat jaar talrijke slachtoffers in het graf heeft geholpen; waarschijnlijk een soort pest ²⁾. — Men moest maar eens naar hem een onderzoek instellen, dan kon men vernemen, dat hij altijd iemand ter goeder naam en faam was geweest, en altijd had geleefd zooals een goed christenmensch schuldig is te doen.

Altijd had hij precies geloofd van het heilige sacrament, zooals was voorgeschreven en hij was bepaald door kwaadwillige menschen belasterd. De raadsleden zaten paf van zooveel wel-sprekendheid. Opnieuw nam de procureur-generaal het woord en hield de beschuldiging vol, maar wederom verdedigde Crepel zich met zijn tong. Toen besloot het Hof tot scherper examinatie. De pijnbank moest een handje helpen om den man tot bekentenis

---

1) Woordspeling: mis en mist (of mest).

2) Uitvoerig bericht daarover vindt men in Mertens-Torfs, Geschiedenis van Antwerpen, deel IV blz. 45, alwaar eraan stierven: burgemeester Aart van Lier en de beroemde schilder Quinten Metsys.

te brengen. En daarop heeft hij bekend. Dat moet hij, ook al staat het niet in de sententie, want als hij had blijven ontkennen, zou hij immers zijn vrijgesproken. Maar ik geef te raden tot welke straf onze prediker is veroordeeld. Hij was geen wederdooper en het Hof was alleen gestreng voor hardnekkigen van dat soort, omdat hun revolutionnaire gevoelens staatsgevaarlijk waren. Maar hij had heel ergerlijke dingen over het roomsche geloof gezegd. In het zuiden zou men hem minstens de tong hebben uitgesneden. Welnu onze Hollandsche raadsheeren waren zoo mild, dat zij hem straffen door hem te verbieden gedurende één jaar Rotterdam te verlaten. Waagde hij het binnen dien tijd een der stadspoorten uit te gaan, dan zou men hem executeeren. Crepel is gehoorzaam een jaar lang te Rotterdam gebleven, want zijn naam komt niet meer in het sententieboek voor. Maar nu nog iets anders: die raadsheeren uit het Haagsche Hof, die natuurlijk in het recht behoorlijk thuis waren, en als aanzienlijke personages een klassieke opvoeding hadden genoten, waren toch heel slecht thuis in geloofszaken, waarover zij als rechters moesten oordeelen. Van dogmatische kwesties hadden zij in 't geheel geen begrip. Ieder weet wel, dat Luther vóór den kinderdoop was. Toch noemen die raadsheeren menig wederdooper een lutheraan. En zoo ook hier geven zij blijk niet te weten, wat Luther over de mis geloofde. Immers Luther geloofde precies het tegendeel van wat Crepel zeide. Maar in het vonnis wordt neergeschreven, dat de gevangene zeer „gefameert” was van de Luthersche en andere nieuwe dwalingen!

PLATTELANDS DEFTIGHEID.

28 Aug. 1653. Is goetgevonden ende verstaen, dat Schoud ende Schepenen malkanderen sullen intituleren ider in haar qualiteyt, te weten d'een den anderen te noemen heer schoud, heer schepen ofte confrater, ende soovoorts, die malkanderen aensprecken, op de boete van tien stuyvers.

Resolut. van Schout en Schepenen van Cool. 1651—1696.